

Informació

Un model de citacions i referències bibliogràfiques per a la revista *Lligall*

Reis Fontanals
M. Pilar Frago
Dolores Moyano
Jordi Serchs

La funció bàsica de les referències bibliogràfiques és la d'identificar la font d'on s'ha extret una idea, d'on s'han obtingut unes dades o d'on s'ha transcrit un paràgraf. Davant de la necessitat d'unificar i actualitzar els criteris de presentació d'originals, el Consell de Redacció de la revista *Lligall* ens va fer l'encàrrec d'elaborar unes pautes de citacions i referències bibliogràfiques en funció de la nostra participació en els grups de treball de NODAC (Norma de Descripció Arxivística de Catalunya), on ens vam responsabilitzar, durant l'any 2005, de l'elaboració de la normativa per a les referències bibliogràfiques dins la descripció arxivística.

La norma internacional ISO 690, *Documentation – Bibliographic references – Content, form and structure*, i la norma ISO 690-2 per als documents electrònics ja estableixen els criteris per a l'elaboració de referències bibliogràfiques i donen també l'ordre dels elements de la referència i les convencions per a la transcripció de la informació. Això no obstant, pel seu caràcter internacional, no entren en el detall de les característiques tipogràfiques ni de la puntuació dels elements de la referència.

Una aplicació coherent de la norma exigeix, doncs, l'establiment d'unes concrecions que donin solució al màxim nombre possible de casos de mencions bibliogràfiques que es poden presentar en un article de revista.

Les normes internacionals de descripció bibliogràfica ISBD (International Standard Bibliographic Description) i AACR (Anglo American Cataloguing Rules), creades fonamentalment amb finalitat catalogadora i, per això mateix, molt extenses i complexes, han servit d'inspiració per estandarditzar alguns elements de les referències. En aquesta proposta que es presenta, i de manera molt sintètica, s'han recollit a l'apartat "Pautes per a l'elaboració de les referències bibliogràfiques". Com a norma general, es remet a aquestes pautes internacionals per resoldre o ampliar qualsevol particularitat.

La proposta que s'ofereix, sense apartar-se del marc de l'ISO 690 i de l'ISO 690-2, preveu 9 tipologies de publicacions. Defineix els elements

que s'han d'incorporar a cada referència, l'ordre d'aquests elements, la puntuació i les normes tipogràfiques de presentació de la informació. Donat que és un model adreçat a autors i correctors, ha de resultar senzill de consultar i al mateix temps ha de resoldre els casos més habituals que es poden presentar a l'hora d'identificar una font d'informació bibliogràfica.

Es donaran exemples per a cada tipus de document bibliogràfic, en suport imprès i electrònic. Els elements marcats amb un asterisc (*) són opcionals i els marcats amb dos asteriscs (**) són obligatoris per als documents electrònics.

D'altra banda, proposem també un model de citació bibliogràfica dins el text de l'article, que remet de manera abreujada a la bibliografia.

Models de referències bibliogràfiques

Monografia

COGNOM(S), Nom. *Títol del llibre en cursiva* [tipus de suport]**. Núm. d'edició*. Lloc d'edició: editorial, any d'edició. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Nombre de pàgines*. (Col·lecció; núm.)*. Notes*. ISBN*.

- TORRUELLA i LLOPART Jordi (coord.). *Catàleg del fons Duran del Pedregar de Sabadell (1273 – 1912)*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 2003. (Eines de l'Arxiu, 3).
- PLANES, Ramon; PAGAROLAS, Laureà; PUIG, Pere. *L'Arxiu de la Corona d'Aragó: Un nou perfil per a l'Arxiu Reial de Barcelona*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, 2003. 115 p. (Textos, 3) [disponible també en línia <<http://www.arxivers.com/cat/publicacions.asp?IDCat=122>>].
- CAMPUZANO, Francisco; GIMÉNEZ, Vicent. *Recomendaciones técnicas para la captura y digitalización de fondos de archivos = Recomanacions tècniques per a la captura i digitalització de fons d'arxius*. [en línia].<http://www.cult.gva.es/DAIT/Archivos/reinof_e.htm> [Consulta: 15 setembre 2005].
- *Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya: Catàleg fotogràfic*. [fitxer informàtic – en CD-ROM]. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Arxiu Nacional de Catalunya. (Col·lecció de CD de l'Arxiu Nacional de Catalunya, 5).

Part o capítol de monografia

COGNOM(S), Nom. "Títol de la part". Dins RESPONSABILITAT DE L'OBRA COMPLETA. *Títol del llibre en cursiva* [tipus de suport]**. Núm. d'edició*. Lloc d'edició: editorial, any d'edició. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Situació dins l'obra. Notes*.

- OCAÑA LACAL, Daniel de. "El archivero y la aplicación de la legislación sobre acceso". Dins *El derecho de acceso de los ciudadanos a la información contenida en los archivos*. [Toledo]: Junta de Comunidades de Castilla – La Mancha, 2001. p. 141 - 178.
- GÓMEZ - MARTÍNEZ, José-Luis. "María Zambrano (1904 – 1991)" [en línia]. Dins *Proyecto Ensayo Hispánico. 1997 / 2005* <<http://www.ensayistas.org/filosofos/spain/zambrano/>> [Consulta: 22 setembre 2005].

Publicació en sèrie

Títol de la publicació en cursiva [tipus de suport]**. Responsabilitat*. Núm. d'edició*. Lloc d'edició: editorial, data del primer núm. - data del darrer núm. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Notes*. ISSN*.

- *Lligall: Revista Catalana d'Arxivística*. Barcelona: Associació Arxivers de Catalunya, 1988 -. Anual.
- *Butlletí Informatiu de l'Associació d'Arxivers de Catalunya*. Barcelona: Associació Arxivers de Catalunya, 1989 -. Trimestral. [disponible també en línia <<http://www.arxivers.com/cat/butlleti.asp>>].
- *BiD: Textos universitaris de biblioteconomia i documentació* [en línia]. Barcelona: Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona, 1998 -. <<http://www.ub.es/bid/>> [Consulta: 15 setembre 2005]. Semestral.

Article d'una publicació en sèrie

COGNOM(S), Nom. "Títol de l'article". *Títol de la publicació en cursiva* [tipus de suport]**. Responsabilitat secundària*. Núm. (data). Localització dins la publicació. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Notes*.

- REVERTÉ VIDAL, Pilar. "Patrimoni documental, patrimoni de tots: una reflexió per la creació d'una xarxa de serveis didàctics en arxius". *Lligall: Revista Catalana d'Arxivística*. Núm. 22 (2004). p. 123 - 161. [disponible també en línia <<http://www.arxivers.com/idad-min/docs/PATRIMONI%20DOCUMENTAL-gkb4Erp.pdf>>].
- ANDREU, Jordi; ELVIRA, Maria; CAMPOS, Isabel. "Una lectura de la Llei 10 / 2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents". [en línia]. *BiD: Textos universitaris de biblioteconomia i documentació*. Núm. 7 (desembre, 2001). <<http://www.ub.edu/bid/07anelca.htm>> [Consulta: 15 setembre 2005].

Referència legislativa

País. Títol. *Publicació en cursiva*, data de publicació, número, pàgines.

Catalunya. Llei 10/2001 de 13 de juliol d'arxius i documents. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 24 de juliol de 2001, núm. 3437, p. 11538 – 11544.

Congrés

Títol en cursiva [tipus de suport]**. Responsabilitat. Núm. d'edició. Lloc: editorial, any de publicació. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Núm. de pàgines o volums*. Notes*. ISBN*.

- *8es. Jornades Antoni Varés: Imatge i recerca, Girona 16 – 19 de novembre de 2004*. Girona: Ajuntament de Girona, Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI), 2004. 213 p. (Col·lecció Textos i Documents, 12). [disponible també en línia <http://www.ajuntament.gi/sgdap/cat/jornades_actes.php>].
- *VI Jornades de Archivos Electrónicos: Gestión Electrónica de documentos de Archivos: Hacia una información integrada, Priego de Córdoba 18 y 19 de noviembre de 2004*. [en línia] <<http://www.ugr.es/~vjar-chiv/ActasV.htm>> [Consulta: 14 setembre 2005].

- *Primeras jornadas nacionales de gestión del patrimonio local: El Patrimonio Documental del 22 al 24 de octubre: 2001 Córdoba* [en CD-ROM]. [Córdoba]: Ayuntamiento de Córdoba, Área de Cultura, Archivo Municipal.

Comunicació, ponència a un congrés

COGNOM(S), Nom. "Títol de la contribució". Dins *Títol de l'obra completa en cursiva* [tipus de suport]**. Responsabilitat. Núm. d'edició*. Lloc: editorial, any de publicació. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Situació dins l'obra. Notes*.

- IGLÉSIAS, David. "L'explotació econòmica de conjunts fotogràfics a l'estat espanyol: Estat de la qüestió". Dins *8es. Jornades Antoni Varés: Imatge i recerca, Girona 16 - 19 de novembre de 2004*. Girona: Ajuntament de Girona, Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI), 2004. p. 103 - 120. (Col·lecció Textos i Documents, 12). [disponible també en línia <<http://www.ajuntament.gi/sgdap/docs/l7v8fiai-glesias%20cata.pdf>>].
- VERDÚ PERAL, Ana. "El Patrimonio Documental como factor de dinamización social y cultural" [en CD-ROM]. Dins *Primeras jornadas nacionales de gestión del patrimonio local: El Patrimonio Documental del 22 al 24 de octubre: 2001 Córdoba*. [Córdoba]: Ayuntamiento de Córdoba, Área de Cultura, Archivo Municipal.
- BONAL ZAZO, José Luis. "El Documento Electrónico y el Archivo." Dins *VI Jornadas de Archivos Electrónicos: Gestión Electrónica de documentos de Archivos: Hacia una información integrada, Priego de Córdoba 18 y 19 de noviembre de 2004*. [en línia]. <<http://www.ugr.es/~vjarchiv/images/ACTAS%20V%20JORN1.DO>> [Consulta: 14 setembre 2005].

Tesi doctoral i treball de recerca

COGNOM(S), Nom. "Títol del treball". Direcció. Classe de treball [tipus de suport]**. Institució acadèmica en què es presenta, lloc, any. <disponibilitat i accés>** [data de la consulta en els documents en línia]**. Notes*.

- UTGÉS VALLESPÍ, Maria. "Catàleg de mercaders i altres oficis vinculats al comerç a l'engròs, segons els protocols notarials de Tortosa: 1445 - 1450". Director: Laureà Pagarolas. Treball del III Màster en Arxivística. Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.

- NARVÁEZ CASES, Carme. "El tracista Fra Josep de la Concepció i l'arquitectura carmelitana a Catalunya". Director: Marià Carbonell i Buades. Tesi doctoral [en línia]. Universitat Autònoma de Barcelona, Departament d'Art, Facultat de Filosofia i Lletres, 2000. <<http://www.tdcat.cbuc.es/TDCat-0123102-163915/>> [Consulta: 15 setembre 2005].

Edició facsímil

Se cita com la monografia, afegint en nota: edició facsímil. Lloc d'edició: editorial, any.

PEGUERA, Lluís de. *Practica forma y stil de celebrar corts generals en Catalunya*. Barcelona: Gerony Margarit, 1632, 234 p. Edició facsímil. Barcelona: Base, 1974.

Pautes per a l'elaboració de referències bibliogràfiques

- Les dades de la referència es trauran del document al qual es refereixen, principalment de la portada.
- Si s'afegeixen elements que no apareixen al document font aniran entre claudàtors a continuació de l'element de la descripció al qual es refereixen.
- Quan existeixen diversos autors se separaran per un punt i coma (;), i si són més de tres només es farà constar el primer, seguit de l'abreviatura "et al."
- Pel que fa a editors, directors o compiladors de les obres, cal afegir la funció abreujada entre parèntesi (per exemple: ed., dir., comp., etc.)
- En el cas d'obres anònimes, el primer element de referència serà el títol.
- Si l'autor és una entitat, s'indicarà el nom de la mateixa tal com apareix en el document bibliogràfic, malgrat que en les entitats de govern s'indica el nom geogràfic primer i a continuació el nom de la institució (per exemple: CATALUNYA. GENERALITAT). Cal tenir en compte que les institucions només es consideren autors quan publiquen amb caràcter corporatiu (normes, ordenances, memòries, etc.), però que en la major part dels casos les considerem simplement editores, i l'autor és una o diverses persones físiques en concret, sempre que figurin a l'obra.
- El títol s'escriu preferentment en cursiva, o entre cometes (") si es tracta d'un article o part de monografia, tal com apareix a la font, i el subtítol es pot escriure després de títol separat per dos punts (:).

- Es pot afegir la traducció al català del títol a continuació i entre claudàtors.
- El número de l'edició només cal fer-lo constar quan no es tracti de la primera.
- Si no es coneix el lloc de la publicació podem posar "s.l." (sine loco).
- Si hi ha més d'un lloc d'edició o més d'un editor, es pot citar el més destacat, i afegir-hi "etc.".
- En el nom de l'editor ometem els termes genèrics, com "editorial" o "edicions", excepte si formen part del nom. Si no hi apareix podem posar "s.n." (sine nomine).
- Respecte a l'extensió de l'obra, per a documents impresos farem constar el nombre de pàgines o de volums. Per a documents no impresos podem indicar l'extensió en peces (per exemple: 2 CD)

Tots aquests criteris de catalogació són simplement un mínim extracte de les Normes Anglo-americanes de catalogació, així com de les Normes ISBD i de la ISO690, acceptades generalment per als encapçalaments i la descripció bibliogràfica, i a les quals remetem per a qualsevol ampliació.

D'altra banda, pot ser útil recórrer a la consulta de catàlegs col·lectius en línia, fàcilment accessibles electrònicament, per comprovar el criteri de catalogació de l'obra bibliogràfica en qüestió.

Es recomana presentar el conjunt de referències bibliogràfiques al final del text per ordre alfabètic.

Si en una llista de referències bibliogràfiques hi ha coincidència de primer element i d'any de publicació, s'afegeix una lletra minúscula (a, b, c, etc.) a l'any.

Citacions bibliogràfiques

Definim citació bibliogràfica com a forma breu de referència bibliogràfica que se situa entre parèntesi dins el text i que té per objectiu identificar d'on s'ha extret un text, d'on s'ha parafrasejat una idea, d'on s'han obtingut unes dades, etc., i indicar la localització precisa d'aquest text, idea, dada, etc. en el document bibliogràfic.

Una citació bibliogràfica ha d'assegurar la seva correlació exacta amb la llista de referències bibliogràfiques publicada generalment al final del text. No obstant això, si al final del text no hi ha cap llista de bibliografia, la primera vegada que se citi una obra, es farà utilitzant tots els elements prescrits per a la referència bibliogràfica.

L'ISO-690 recomana tres mètodes per assegurar la correlació entre citació i referència. Finalment, hem desestimat la citació numèrica i la citació en nota al final del text, perquè considerem que resulten incòmodes per al lector i recomanem el sistema que s'està imposant a la major part de publicacions del nostre àmbit, i que presenta els següents elements:

- el primer element de la referència bibliogràfica en minúscula, generalment el cognom de l'autor
- l'any de publicació
- la pàgina o pàgines on es localitza l'element extret, si s'escau

Pel que fa a la puntuació, distingim dos casos:

- a) Si el primer element de la referència bibliogràfica forma part del text:
Cognom (any, pàgina*)
Ex.: Com afirma Alberch (2001, p. 15), els arxius poden actuar com a antidòts de la desmemòria disgregadora.
- b) Si el primer element de la referència bibliogràfica no forma part del text:
(Cognom, any, pàgina*)
Ex.: "...es importante el papel de los archivos, ya que pueden actuar de antidoto ante la creciente amnesia que, en realidad, actúa como elemento disgregador de la comunidad" (Alberch, 2001, p. 15)

Cal afegir: a, b, c, etc. si coincideixen diverses obres del mateix autor i any.
Ex: (Alberch, 2001a)

Bibliografia sobre referències i citacions bibliogràfiques

ACHTERT, Walter S.; GIBALDI, Joseph. *The MLA style manual*. New York: Modern Language Association of America, 1985.viii, 271p. [en línia] <<http://www.lib.usm.edu/research/guides/mla.html>> [Consulta: 20 setembre 2005].

APA STYLE GUIDE. [en línia] <<http://www.lib.usm.edu/research/guides/apa.html>> [Consulta: 20 setembre 2005].

CATALUNYA. GENERALITAT. *Norma de descripció arxivística de Catalunya (NODAC)*. Versió provisional. [Barcelona]: Departament de Cultura. Associació d'Arxivers de Catalunya, 2005.

Com citar i publicar documents [en línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona, Biblioteca, 2001 <<http://www.bib.ub.es/bub/publicar.htm>> [Consulta: 29 setembre 2005].

Cómo citar bibliografía [en línia]. Vitoria-Gasteiz: Artium, [s.a.] <<http://www.artium.org/biblioteca/CitarBibliografia.PDF>> [Consulta: 29 setembre 2005].

Com citar documents [En línia]. Girona: Universitat. Biblioteca, 2002 <http://biblioteca.udg.es/Serveis/guies/Cites/Com_citar.asp> [Consulta: 29 setembre 2005].

Cómo citar una bibliografía [en línia] <http://www.biblioteca.upm.es/manuales/citabibliografia.htm> [Consulta: 20 setembre, 2005].

Criteris de citació bibliogràfica [en línia]. [Barcelona]: Termcat-Centre de Terminologia, [s.a.] <<http://www.termcat.net/productes/documents/citaciobiblio.pdf>> [Consulta: 20 setembre 2005].

ESTIVILL, Assumpció; URBANO, Cristóbal. "Citacions i referències de fonts bibliogràfiques i no bibliogràfiques: una proposta per a la revista *Item*". *Item*. Núm. 15 (1994). p. 4-59.

ESTIVILL, Assumpció; URBANO, Cristóbal. *Com citar recursos electrònics* [en línia] <<http://www.ub.es/biblio/citae.htm>> [Consulta: 20 setembre 2005].

INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS. UNIVERSAL BIBLIOGRAPHIC CONTROL AND INTERNATIONAL MARC PROGRAMME, IFLA. *ISBD(ER): descripció bibliogràfica normalitzada internacional per a recursos electrònics*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999.

INTERNATIONAL STANDARIZATION ORGANIZATION. *Documentation Références bibliographiques- contenu, forme et structure*. Norme internationale ISO 690:1987 (F). 2a ed. Genève: ISO, 1987, 11 p.

INTERNATIONAL STANDARIZATION ORGANIZATION. *Information Références bibliographiques. Partie 2: Documents électroniques, documents ou parties de documents*. Norme internationale ISO 690-2: 1997 (F). Genève: ISO, 1997, 18 p.

Reglas de catalogación angloamericanas (RCAA). 2a ed., rev. de 2003. Bogotá: Rojas Eberhard, 2004. [s.p.].

Regles angloamericanes de catalogació: traducció de les Anglo American Cataloguing Rules, Second edition, 1988 revision. Barcelona; Vic: Biblioteca de Catalunya: Eumo, 1996.

Regles angloamericanes de catalogació. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1996.

VELA, Leonor. "Las referencias bibliográficas: algunas reflexiones sobre la norma internacional ISO 690". Dins *Varia Bibliografica: Homenaje a José Simon Díaz*. Kassel: Reichenberger, 1988. p. 649-653.